

**Katedra za humanistiku
Medicinski fakultet
Sveučilište u Splitu**

Uvod u medicinu i liječništvo

*Svi ljudi rađaju se slobodni i jednaki u dostojanstvu
i pravima, obdareni razumom i sviješću,
a poštivanjem ljudskog dostojanstva kao temeljnog
obilježja čovjeka otvoren je put ljudskim
pravima.*

Povelja UN-a o ljudskim pravima

1. KOJI MEĐUNARODNI SPORAZUMI REGULIRAJU PONAŠANJA VEZANA UZ ULOGE LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

- ◉ Madridska deklaracija_ govori o nužnosti profesionalne autonomije liječnika kao pojedinca.
- ◉ *Profesionalna autonomija* liječnika podrazumijeva odgovornost i dobro razrađen sistem pravila koja reguliraju postupanja liječnika.

1. KOJI MEĐUNARODNI SPORAZUMI REGULIRAJU PONAŠANJA VEZANA UZ ULOGE LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

- Ženevska deklaracija (WMA, 1948., 1968., 1983.) parafrazira Hipokratovu zakletvu.
- U njoj su sadržana sva četiri medicinska etička načela:
  - načelo činjenja dobra i nenanošenja štete bolesniku, načelo poštovanja života, načelo pravednosti i načelo poštovanja ličnosti bolesnika.
- „Zdravlje mog pacijenta biti će moja prva obaveza“

1. KOJI MEĐUNARODNI SPORAZUMI REGULIRAJU PONAŠANJA VEZANA UZ ULOGE LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

- Međunarodnim kodeksom medicinske etike (WMA, 1968., 1983.) dužnosti liječnika prema bolesniku detaljnije su razrađene nego u Ženevskoj deklaraciji.
- Grupirane su s obzirom na:
  - opće dužnosti,
  - dužnosti u cilju spriječavanja neetičke prakse,
  - dužnosti prema bolesnicima i
  - dužnosti prema kolegama.

(Postoje i neke razlike u odnosu na Hipokratovu zakletvu_ poštivanje ljudskog života od samog njegovog začetka.)

1. KOJI MEĐUNARODNI SPORAZUMI REGULIRAJU PONAŠANJA VEZANA UZ ULOGE LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

Opće dužnosti liječnika

- Održavati najviše standarde profesionalnog ponašanja,
- NEĆE dozvoliti da motivi zarade utječu na slobodan i nezavisan profesionalni stav prema bolesniku,
- u svim oblicima medicinske prakse, biti će posvećen pružanju kompetetivne medicinske usluge, uz punu tehničku i moralnu samostalnost, suosjećanje i poštovanje ljudskog dostojanstva.
- postupati časno i pošteno prema pacijentima i kolegama.

1. KOJI MEĐUNARODNI SPORAZUMI REGULIRAJU PONAŠANJA VEZANA UZ ULOGE LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

Dužnosti liječnika prema bolesniku:

- ◉ imati na umu obavezu čuvanja ljudskog života,
- ◉ duguje pacijentu punu lojalnost i sve mogućnosti svoje nauke,
- ◉ ČUVATI u potpunosti tajnu o onome što zna o svom bolesniku čak i poslije smrti bolesnika,
- ◉ LIJEČNIK ĆE pružiti hitnu pomoć kao svoju humanu dužnost.

1. KOJI MEĐUNARODNI SPORAZUMI REGULIRAJU PONAŠANJA VEZANA UZ ULOGE LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

- Čini se zanimljivim istaći da niti Ženevska deklaracija, pa ni sama Hipokratova zakletva, osim obaveza prema učiteljima, kolegama i bolesnicima ne spominju obveze prema društvenoj zajednici.
- Hipokratov suvremenik Platon (4 st. prije Krista) pisao je kako se interesi bolesnika kao pojedinca moraju podrediti njegovim interesima kao građanina, pripadnika zajednice.

1. KOJI MEĐUNARODNI SPORAZUMI REGULIRAJU PONAŠANJA VEZANA UZ ULOGE LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

- ◉ *Lisabonska deklaracija* o pravima bolesnika (Lisabon 1981.), sadrži osnovna prava bolesnika koje mu liječnik treba osigurati:
  - pravo na slobodan izbor liječnika,
  - da ga liječi liječnik koji slobodno donosi kliničke i etičke procjene bez ikakvog uplitanja sa strane,
  - prihvatiti ili odbiti liječenje nakon dobijanja adekvatne informacije,
  - očekivati da će njegov liječnik poštivati povjerljivu prirodu svih informacija medicinske i osobne prirode,
  - umrijeti dostojanstveno,
  - primiti ili odbiti duhovnu i moralnu podršku.

2. ŠTO ČINI ODNOS LIJEČNIK-BOLESNIK POVJERLJIVIM?

- Povjerljivi savez između bolesnika i liječnika temelj je dijagnostičkog i terapijskog procesa.
- Odnos povjerenja_ omogućiti bolesniku da nesmetano kaže sve informacije koje se tiču njegove bolesti ili ozljede da bi ovaj mogao postaviti preciznu dijagnozu i dati preporuku za liječenje.
- Liječnik je obavezan zadržati povjerljivost informacija.
- Obaveza liječnika proizlazi iz prihvaćeno etičkog kodeksa koji definira specifičnu prirodu odnosa liječnik bolesnik.

3. KAKO SE RAZVIJAO ODNOS LIJEČNIK - BOLESNIK?

- Paternalistički model odnosa liječnik - bolesnik uključuje pacijentovu zavisnost o liječnikovu autoritetu.
- Elementarni odnos liječnika i bolesnika je asimetričan.
- Vjerovanje da bolesnikova dobrobit zavisi o liječnikovom djelovanju, zanemarujući ili ignorirajući bolesnikove potrebe.
- Tijekom druge polovice dvadesetog stoljeća okosnicu odnosa liječnik i bolesnik čini zajedničko odlučivanje.

3. KAKO SE RAZVIJAO ODNOS LIJEČNIK - BOLESNIK?

- Odnos liječnik i bolesnik_složeni međuljudski odnosa koji implicira pravnu i etičku jednakost.
- Iz ovog odnosa proizlaze ugovorni i partnerski odnos liječnika i bolesnika.
- PARADOX- liječnik se odriče svojih kompetencija. Pitanje: Ugrožava li takav odnos liječnički autoritet?
- Ugovorni odnos_ istovjetan je pravnom odnosu (OBAVIJESNI PRISTANAK)

4. ŠTO JE OBAVJESNI (INFORMIRANI) PRISTANAK?

Definicija

- Obavijesni pristanak je profesionalno etičko pitanje koje proizlazi iz povjereničke odgovornosti liječnika za pacijenta
- Potpisani obrazac je dokaz da je njihov razgovor doveo do međusobnog razumijevanja
- Standardni postupak pružanja informacija pacijentu o dijagnostičkim i terapijskim postupcima, rizicima, komplikacijama i alternativnom liječenju

4. ŠTO JE OBAVJESNI (INFORMIRANI) PRISTANAK?

Povijesni okvir

- 1947. - Nürenberški kodeks
- 1957. - u SAD-u razvijen klinički pojam
- 1964. - Helsinška deklaracija
- 1997. - u Hrvatskoj zakonski uveden pojam
- 2004. - ZZPP (Zakon o zaštiti prava pacijenata)

4. ŠTO JE OBAVJESNI (INFORMIRANI) PRISTANAK?

Elementi informiranog pristanka

- Elementi informiranja
- Elementi pristanka

4. ŠTO JE OBAVJESNI (INFORMIRANI) PRISTANAK?

Funkcije informiranog pristanka

- Promiče individualnu autonomiju pacijenta i ispitanika
- Potiče racionalno donošenje odluka
- Predviđa uplitanje javnosti
- Upućuje liječnike i istraživače na etičku samokontrolu
- Smanjuje opasnost od građanske i pravne odgovornosti liječnika
- Komunikacijska funkcija koja ujedno predstavlja i njegov središnji problem

4. ŠTO JE OBAVJESNI (INFORMIRANI) PRISTANAK?

Komunikacijsko gledište

- ✓ Kakvoća informacije
- ✓ Razumijevanje informacije
- ✓ Dobrovoljnost davanja pristanka
- ✓ Mogućnost dobivanja informiranog pristanka od strane osoba sa smanjenom kompetentnošću
- ✓ Vrijeme provedeno u komunikaciji s bolesnikom

4. ŠTO JE OBAVJESNI (INFORMIRANI) PRISTANAK?

Informirani pristanak u okviru zdravstvenog sustava

- pravo hrvatskih pacijenata na informirani pristanak
- mogućnost prihvaćanja ili odbijanja kirurške i druge medicinske intervencije ako je osoba pri svijesti
- zajamčeno i točno informiranje o svim pitanjima koja se tiču njezina zdravlja

4. ŠTO JE OBAVJESNI (INFORMIRANI) PRISTANAK?

- Pismeni pristanak nije valjan ako je preopćenit
- Pacijent se iz obzira ili neugode ustručava postavljati daljnja pitanja
- Pristanak moguće dati i u pismenoj i u usmenoj formi
- Izuzetak od pravila traženja suglasnosti su situacije neodgodive medicinske intervencije

5. ODGOVARA LI ZA ŠTETU LIJEČNIK KOJI JE POSTUPAO BEZ OBAVJESNOG PRISTANKA BOLESNIKA, A LIJEČENJE ZAVRŠIO USPJEŠNO?

- Pisani pristanak daje veću slobodu liječnicima koji su opterećeni rizikom od neželjenih ishoda liječenja.
- Liječnik je taj koji treba procijeniti kod kojih pacijenata informacije mogu značiti pogoršanje stanja ili čak skratiti život.
- Dilema odgovara li za štetu liječnik koji je postupao bez informiranog pristanka pacijenta, a liječenje je izvršio uspješno.
- Informirani pristanak spašavat će liječnike od tužbi

5. ODGOVARA LI ZA ŠTETU LIJEČNIK KOJI JE POSTUPAO BEZ OBAVJESNOG PRISTANKA BOLESNIKA, A LIJEČENJE ZAVRŠIO USPJEŠNO?

Slučaj Hadrian

- Tužen poznati estetski kirurg zbog ružnih ožiljaka nakon estetskih zahvata.
- Tužba odbijena zbog potpisanog informiranog pristanka.
- Proizvoljna interpretacija: pacijent informiranim pristankom ne prihvaća odgovornosti za pogreške i nemar liječnika, već samo potvrđuje da je slobodnom voljom podvrgnut nekom medicinskom postupku i da je o njemu informiran.

5. ODGOVARA LI ZA ŠTETU LIJEČNIK KOJI JE POSTUPAO BEZ OBAVJESNOG PRISTANKA BOLESNIKA, A LIJEČENJE ZAVRŠIO USPJEŠNO?

Cijepiti se ili ne?

- Obrazac informiranog pristanka podijeljen svima koji se cijepe protiv pandemijske gripe
- Znači li to da se ljudi cijepe na vlastitu odgovornost?

5. ODGOVARA LI ZA ŠTETU LIJEČNIK KOJI JE POSTUPAO BEZ OBAVJESNOG PRISTANKA BOLESNIKA, A LIJEČENJE ZAVRŠIO USPJEŠNO?

Zakon o zaštiti prava pacijenata u Republici Hrvatskoj (od 19. studenog 2004.)

Osnovna prava koja regulira ovaj Zakon su:

- 1. Pravo na suodlučivanje i pravo na obavještenost*
- 2. Pravo na prihvaćanje, odnosno odbijanje medicinskog zahvata ili postupka*
- 3. Pravo na povjerljivost*
- 4. Pravo na privatnost*
- 5. Pravo na održavanje osobnih kontakata*
- 6. Pravo na samovoljno napuštanje zdravstvene ustanove*
- 7. Pravo na pristup medicinskoj dokumentaciji*
- 8. Pravo na zaštitu pri sudjelovanju u kliničkim ispitivanjima*
- 9. Pravo na naknadu štete*

6. JESU LI REGULIRANE OBAVEZE BOLESNIKA?

- ◉ Iznošenje točnih i istinitih podataka
- ◉ Pridržavanje termina dolaska kod liječnika
- ◉ Donošenje ranije dokumentacije
- ◉ Pridržavanje daljnjih uputa ili savjetovanje s liječnikom
- ◉ Pohranjivanje i čuvanje medicinske dokumentacije

7. HOĆE LI MI BOLESNIK VJEROVATI AKO SAM STUDENT?

- Student može osjećati nesigurnost u vezi svoje uloge u liječenju bolesnika.
- Osnovu u izgradnji povjerenja čini spoznaja studenta da započinje odnos na poštenim i iskrenim namjerama.
- Najkritičniji dio je biti pošten u svojoj ulozi i dati bolesniku na znanje da si student koji uči da bi postao liječnik.
- Bolesnik može osjetiti bliskost prema studentu i imati dojam da sudjeluje u nečem važnom.

8. KOLIKO SEBE LIJEČNIK SMIJE UNIJETI U ODNOS LIJEČNIK BOLESNIK?

- Liječnici mogu selektivno dijeliti s bolesnicima neke svoje životne priče zavisno o razini ugode u odnosu.
- Bolesnici se osjećaju povezaniji s liječnicima koji unose izvanmedicinske (životne) sadržaje u odnos i na takav način čine taj odnos životnijim.

9. KAKVU ULOGU IMAJU OSOBNÍ OSJEĆAJI I VJEROVANJA LIJEČNIKA U ODNOSU LIJEČNIK-BOLESNIK?

- Liječnik ne mora pružiti medicinsku uslugu koja je suprotna njegovim uvjerenjima ali bolesnika mora uputiti i osigurati mu druge izvore liječenja koji će mu tu uslugu omogućiti.
- Nedopušteno je uvjeravati bolesnika da pristane uz vaše mišljenje i prihvati vaš stav.

10. ŠTO MOŽE OMESTI ODNOS LIJEČNIK – BOLESNIK?

Mnoštvo je zapreka u učinkovitoj komunikaciji liječnika i bolesnika:

- bolesnik može osjećati da oduzima dragocjeno vrijeme liječniku,
- izostavljati detalje iz osobne povijesti za koje misle da su nevažni,
- sramiti se stvari koje bi ga mogle prikazati u 'ružnom obličju',
- ne razumjeti medicinsku terminologiju, vjerovati da ga liječnik ne sluša,
- nemati informacije koje će mu omogućiti donošenje odluke.

11. KAKO POTAKNUTI KOMUNIKACIJU IZMEĐU LIJEČNIKA I BOLESNIKA?

Načini kako potaknuti otvorenu komunikaciju s bolesnikom:

- liječnik treba sjediti,
- skrenuti pozornost bolesniku da se osjeća udobno, uspostaviti kontakt očima,
- slušati bolesnika bez prekidanja,
- skrenuti pozornost na neverbalne znakove (klimanje glavom, pokunjenost, i sl.)
- dopustiti tišinu dok bolesnik traži odgovarajuće riječi,
- prepoznati i imenovati bolesnikove osjećaje
- objasniti i ponovno provjeravati zaključke tijekom pregleda

12. ŠTO SE DOGAĐA KADA SE LIJEČNIK I BOLESNIK NE SLAŽU?

- Samo jedna trećina do jedne polovine bolesnika slijedit će liječnikove preporuke vezano uz liječenje.
- Takvi bolesnici podržavaju paternalistički odnos „liječnik zna najbolje“.
- Bolesnik 'filtrira' liječnikove preporuke kroz vlastiti sistem vjerovanja. Tako odlučuju je li preporuka liječnika izvediva i njemu prihvatljiva s obzirom na kontekst u kojem živi.

12. ŠTO SE DOGAĐA KADA SE LIJEČNIK I BOLESNIK NE SLAŽU?

- Otpore liječenju moguće je ublažiti ukoliko dopustite bolesniku da i on sudjeluje u donošenju odluke.
- Kompetentan bolesnik ima pravo odbiti preporučenu medicinsku intervenciju.
- Dvojba je naglašenija ukoliko bolesnik odbija intervenciju, a istovremeno inzistira na svojoj ulozi bolesnika.
- U većini slučajeva treba uvažavati izbore kompetentnog bolesnika i onda ako ne želi mijenjati vas kao liječnika.

13. ŠTO UČINITI S FRUSTRIRAJUĆIM BOLESNIKOM?

- ◉ Liječnik može naići na bolesnika čije su potrebe izvan okvira terapijskog saveza.
- ◉ Pošten razgovor s bolesnikom o granicama odnosa liječnik - bolesnik nailazi na nerazumijevanje od strane bolesnika.
- ◉ Liječnik ne smije napustiti bolesnika, a da mu nije osigurao drugi izvor liječenja.

14. KOJI JE NAJPRIKLADNIJI NAČIN ZA REĆI BOLESNIKU DA PROMJENI PONAŠANJE ILI PROVESTI ODLUKU PROTIVNU NJEGOVOJ VOLJI?

- Liječnik treba ohrabrivati bolesnika za specifične intervencije i bez sustezanja ukazati bolesniku na štetnost njegova ponašanja ili njegove odluke da izbjegava liječenje.
- Npr. sudska mjera obaveznog liječenja zanemaruju se bolesnikove preferencije.
- Takvo neslaganje s pravima bolesnika ne interferira s mjerom obaveznog liječenja.
- Bolesnici kojima je izrečena ta mjera u ograničenom trajanju iako je protiv njihove volje manje se žale, lakše se mire s odlukom ukoliko kraće traje.

15. MOŽE LI SE UOPĆE ZAKONSKI OD LIJEČNIKA TRAŽITI ZANEMARIVANJE POVJERLJIVOSTI PODATAKA?

- Liječnik ima moralnu obavezu da se drži zakona i odgovornost prema bolesniku.
- Prilikom donošenja odluke liječnik ima dužnost zaštititi bolesnika, a i odgovornost prema eventualnoj šteti koju takav bolesnik može nanijeti svojoj okolini.

16. ŠTO SE DOGAĐA S POVJERENJEM KADA LIJEČNIK LIJEČI VIŠE ČLANOVA OBITELJI?

- Liječnici koji liječe više članova iste obitelji moraju sačuvati povjerljivost podataka svakog od njih.
- Problem je s nasiljem u obitelji, tada se liječnik treba obraćati obitelji nepristrano. Obitelji je važno približiti zajednički cilj_ ozdravljenje obiteljskog odnosa.
- Ukoliko se nastavlja nasilje u tom slučaju liječnik može prekinuti povjerljivost odnosa.

ZAKLJUČAK

- Neosporna je lječidbena snaga koja proizlazi iz saveza liječnik-bolesnik.
- Bolesnik koji povjerava sebe na liječničku skrb postaje liječnikova moralna obaveza i dužnost.
- Suosjećanje, prilagođena i učinkovita briga o pacijentu, učenje utemeljeno na iskustvu (practice-based learning), istraživanje i evaluacija jedinstvenih potreba bolesnika temeljne su kompetencije koje bi studij medicine trebao omogućiti studentima (The Accreditation Council on Graduate Medical Education (ACGME), 2003.

ZAŠTO HUMANISTIKA U MEDICINSKOM CURRICULUMU?

"U času kada stupam među članove liječničke profesije, svečano obećavam da ću svoj život staviti u službu humanosti. Prema svojim učiteljima sačuvat ću dužnu zahvalnost i poštovanje. Svoje ću zvanje obavljati savjesno i dostojanstveno. Najvažnija će mi briga biti zdravlje mogega pacijenta. Poštovat ću tajne onog tko mi se povjeri. Održavat ću svim svojim silama čast i plemenite tradicije liječničkog zvanja. Moje kolege bit će mi braća. U vršenju dužnosti prema bolesniku neće na mene utjecati nikakvi obziri vjere, nacionalnosti, rase, političke ili klasne pripadnosti. Apsolutno ću poštovati ljudski život od samog početka. Niti pod prijetnjom neću dopustiti da se iskoriste moja medicinska znanja suprotno zakonima humanosti. Ovo obećavam svečano, slobodno, pozivajući se na svoju čast."

(Hipokratova zakletva)

Hvala na pažnji.